

Veðurstofa Íslands Greinargerð

**Þorsteinn Sæmundsson
Tómas Jóhannesson
Jón Gunnar Egilsson**

Saga ofanflóða á Bíldudal 1902 til 1999

**VÍ-G99006-ÚR04
Reykjavík
Apríl 1999**

Veðurstofa Íslands Greinargerð

**Þorsteinn Sæmundsson
Tómas Jóhannesson
Jón Gunnar Egilsson**

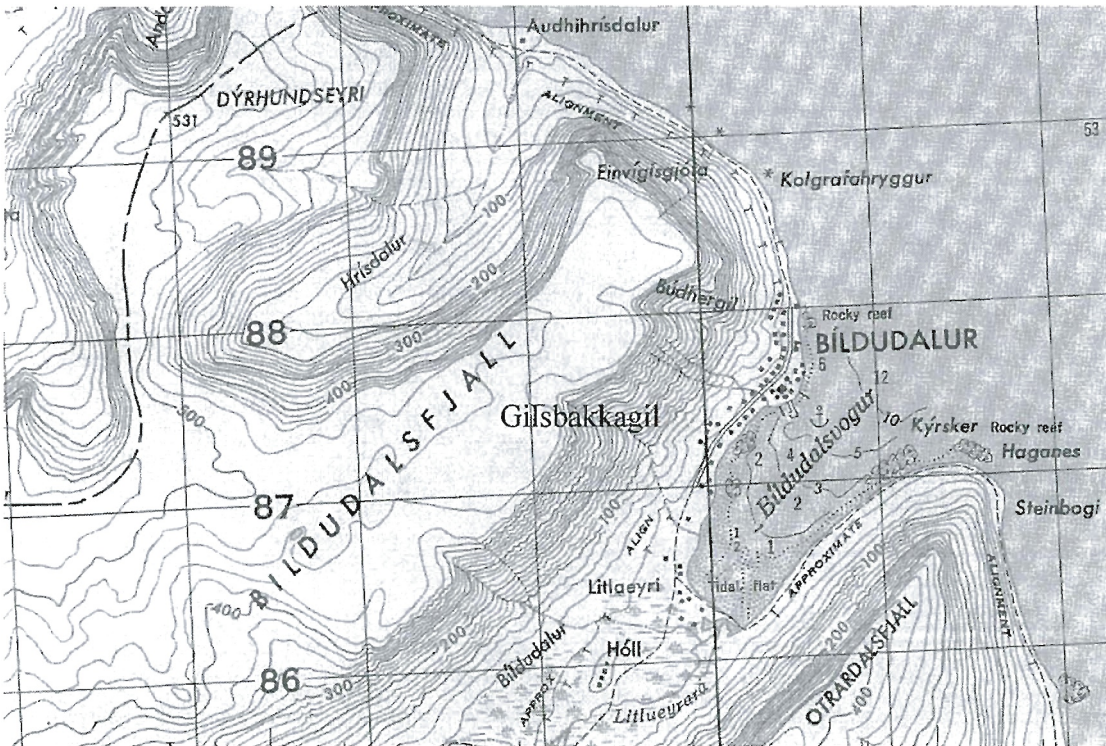
Saga ofanflóða á Bíldudal 1902 til 1999

**VÍ-G99006-ÚR04
Reykjavík
Apríl 1999**

Inngangur

Aurskriður, grjóthrun, krapa- og snjóflóð hafa oft valdið tjóni á Bíldudal og ógnað þar byggð, allt frá því að heilsársbúseta hófst þar laust fyrir 1700. Ekki eru til margar heimildir um snjóflóð og skriðuföll fram til aldamóta 1900, en í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín er getið um að engjar og úthagar á Litlaeyri fordjarfast stórlega af skriðum úr fjallinu (Árni Magnússon og Páll Vídalín 1938). Litlaeyri var staðsett rétt innan við núverandi byggð vestan megin í dalnum. Þessi lýsing bendir til þess að skriðuföll hafi verið þekkt lengi á Bíldudal og ljóst er að skriðuvirkni hefur valdið þar tjóni um margra alda skeið. Þó eru skráðar lýsingar á skriðuföllum frá 18. og 19. öld fátíðar og í raun lítið sem ekkert vitað um snjóflóða- og skriðuvirkni á Bíldudal fyrir aldamótin 1900.

Skráning ofanflóða á Bíldudal nær aftur til ársins 1902. Frá þeim tíma hafa verið skráðar 18 aurskriður, 8 krapaflóð og 4 snjóflóð. Á þessum tíma hafa einnig verið skráð 1 grjóthrun og 2 vatnsflóð. Talsvert tjón hefur hlotist af þessum ofanflóðum, eins og greint er frá í samantektinni hér að aftan. Þó engin ofanflóð séu skráð á Bíldudal fyrr en 1902 og raunar fá fyrr en eftir 1930, felast vissar óbeinar vísbendingar um ofanflóð á svæðinu í byggðasögu staðarins. Þannig má telja víst að ekki hafi orðið stórtjón í aftakaflóði sem náð hefur í sjó fram úr Búðargili síðan heilsársbúseta hófst á eyrinni þar fyrir neðan laust fyrir 1700. Á sama hátt er öruggt að ekki hefur orðið aftakaflóð í sjó fram úr Gilsbakkagili síðan húsið Gilsbakki var byggt neðan gilsins árið 1890.

Mynd 1. Yfirlitsmynd af Bíldudal og nánasta umhverfi.

Mest tjón í ofanflóðum á Bíldudal hefur orðið vegna aurskriðna og krapaflóða, en minna tjón hefur hlotist af völdum snjóflóða. Erfitt er að fjalla um eina tegund ofanflóða á Bíldudal án þess að það skarist við aðrar, því oft er um sambland af fleiri en einni tegund að ræða. Þannig getur til dæmis snjóflóð fallið ofan í Búðargil eða Gilsbakkagil,

safnað í sig vatni og myndað krapaflóð neðar í gílinu og blandast auri eftir að út á aurkeiluna neðan gilsins kemur. Einnig ber nokkuð á ruglingi á því hvað mismunandi tegundir flóða eru kallaðar. Mikilvægt er að hafa samantekt, sem nær til allra ofanflóða þegar hafist verður handa við hættumat og hönnun og byggingu varnarvirkja á Bíldudal sökum þess hversu nátengdar mismunandi tegundir eru. Af þessum sökum er fjallað um allar tegundir ofanflóða, sem ógna byggð á Bíldudal, í þessari skýrslu.

Árið 1990 var gerð úttekt á aurskriðuhættu á Bíldudal á vegum Almannavarna ríkisins og var hún unnin af jarð- og verkfræðistofunni Stuðli (Björn J. Björnsson 1990). Listi yfir ofanflóð, sem tekinn var saman í úttekt Stuðuls, hefur ekki breyst mikið við nánari skoðun heimilda, en þó hafa komið fram nákvæmari upplýsingar um sum flóðanna og nokkur hafa bæst við.

Ekki er hægt að fá nákvæmar upplýsingar um staðbundið veður samfara ofanflóðum á Bíldudal, sökum þess að ekki hefur verið starfrækt þar veðurstöð. Árið 1998 var þó sett upp sjálfvirk veðurstöð á Bíldudal. Sjálfvirk veðurstöð hefur verið rekin af Vegagerðinni á heiðinni Hálfván, milli Bíldudals og Tálknafjarðar, frá árinu 1995. Í nokkrum tilfellum hafa verið tekin saman veðurgögn frá nærliggjandi veðurstöðum þegar stórar skriður eða snjóflóð hafa fallið á Bíldudal. Sú samantekt gefur þó ekki nákvæma mynd af veðri á Bíldudal þar sem langt er í nærliggjandi veðurstöðvar, svo sem Kvígindisdal við Patreksfjörð (24 km loftlína), Þórustaði við Önundarfjörð (36 km loftlína), Suðureyri við Súgandafjörð (50 km loftlína) og Hóla í Dýrafirði, frá 1983 (20,5 km loftlína).

Mynd 2. Aurkeilan neðan Búðargils. Takið eftir því hversu slétt yfirborð aurkeilunnar er (Ljósmynd Jón Gunnar Egilsson 1992).

Landfræðilegar aðstæður.

Þorpið Bíldudalur liggur við vestanverðan Bíldudalsvog, við sunnanverðan Arnarfjörð. Fyrir ofan byggðina rís Bíldudalsfjall upp í um 460 m hæð. Yfir nyrðri hluta þorpsins liggur Búðargil, en Gilsbakkagil liggur yfir syðri hluta þess. Bæði gílin eru djúp og brött en á milli þeirra liggja nokkur smærri gil, nefnd „Milligilin” (mynd 1). Bíldudalsfjall hefur flatan og víðáttumikinn topp, eins og algengt er um fjöll á Vestfjörðum. Fjallið snýr í norðaustur-suðvestur og breikkar til suðvesturs inn á

Tunguheiði. Öll gilinn snúa á móti suðaustri, þannig að snjór getur safnast í þau í norðaustan, norðan, norðvestan, vestan og suðvestan áttum. Stórar aurkeilur eru neðan Búðargils og Gilsbakkagils og eru þær lítt grónar. Toppur þeirra eru í um 100 m y.s. og ná þær niður undir sjávarmál. Yfirborð keilanna er mismunandi. Þær eru þó svipaðar af stærð sem bendir til þess að svipuð virkni hafi verið í báðum giljunum.

Yfirborð aurkeilunnar neðan Búðargils er þegar á heildina lítið slétt og lítið ber á vatns- og skriðurásum. Lækur fellur úr gilinu inn dalinn, til suðurs, vegna varnargarða sem beina vatnsrennsli í þá átt. Vatns- og skriðurásir eru greinanlegar á nyrðri hlið keilunnar. Um miðbik hennar er lítið um áberandi vatns- eða skriðurásir og er yfirborðið tiltölulega slétt, alþakið grjótdreif. Nokkrar framkvæmdir hafa farið fram á syðri hlið keilunnar í sambandi við spennistöð Orkubús Vestfjarða (mynd 2).

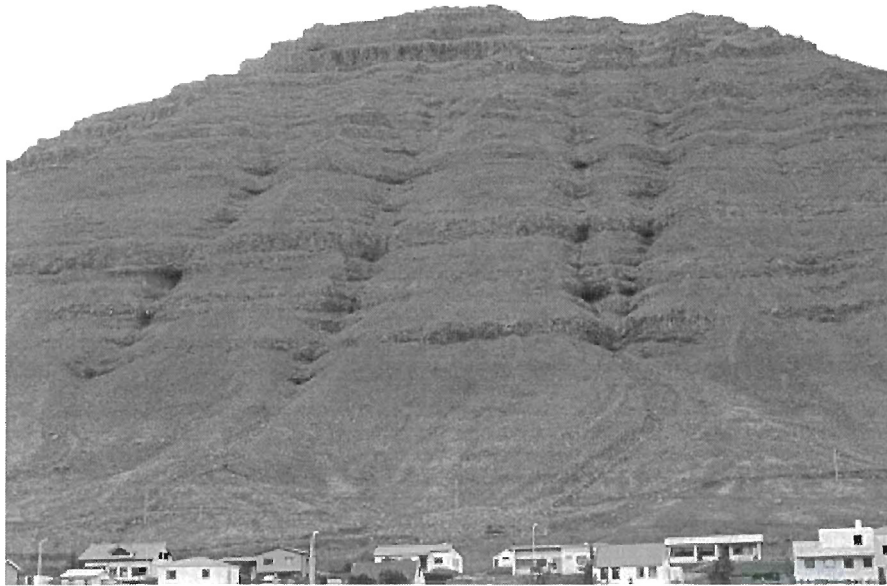

Mynd 3. Aurkeilan neðan Gilsbakkagils. Takið eftir að aurkeilan er alsett vatns- og skriðurásum (Ljósmynd Jón Gunnar Egilsson 1992).

Aurkeilan neðan Gilsbakkagils er í nokkrum atriðum frábrugðin aurkeilunni undir Búðargili. Mun meira er um vatns- og skriðufarvegi á yfirborði hennar og er greinilegt á ummerkjum að meginhluti vatnsrennslis úr gilinu hefur fallið inn dalinn, til suðurs, ekki alls fyrir löngu. Ber syðri hluti keilunnar þess merki að vatns-, krapa- og aurflóð hafa oft fallið þar yfir og eru vatns- og skriðurásir þar áberandi. Lækurinn úr Gilsbakkagili fellur nú beint niður aurkeiluna frá gilmunnanum og niður hjá bænum Gilsbakka. Farveginum mun hafa verið breytt upp úr 1960 en fyrir þann tíma rann lækurinn sunnar á keilunni. Um 150 m langur varnargarður hefur verið gerður á syðri hluta keilunnar og á hann að beina öllum flóðum, sem hefðu fallið yfir syðri hluta hennar í farveginn. Einnig hafa verið gerðir minni garðar ofar á keilunni báðum megin við farveginn. Vatns- og skriðurásir eru einnig á nyrðri hlið aurkeilunnar. Þær er ekki eins áberandi og á syðri hlið hennar og mun grónari. Það er vísbending um að nokkuð sé um liðið síðan skriðuvirkni færðist að mestu yfir á suðurhluta keilunnar (mynd 3).

Á milli aurkeilanna eru þrjú gil, sem nefnd hafa verið „Milligil“. Miðgilið nefnist Merkgil og ysta gilið Klofagil. Þau eru öll hægt að rekja upp á efstu brún fjallsins. Ekki hafa náð að myndast afgerandi aurkeilur fyrir neðan gilinn, en þó hefur nokkur uppsöfnun efnis átt sér stað neðan þeirra. Farvegir eru mjög greinilegir í skriðuvængnum í fjallinu fyrir neðan 100 til 150 m y.s. Rétt ofan við húsin hafa verið

gerðir varnargarðar sem beina vatns- og aurrennsli úr Merkigili og Klofagili niður á milli húsanna Dalbrautar 20 og 22. Hlíðin beggja vegna „Milligiljanna” ber þess merki að aurskriður hafa fallið þar og eru vatns- og skriðufarvegir áberandi (mynd 4).

Mynd 4. Setmyndanir fyrir neðan „Milligilin”. Miðgilið nefnist Merkigil og ysta gilið Klofagil (Ljósmynd Jón Gunnar Egilsson 1992).

Hlíðin norðan Búðargils ber einnig merki þess að aurskriður hafi fallið þar. Töluvert lausagrjót er í hlíðinni og neðan hennar sem er merki um grjóthrun úr klettum ofan 150 m y.s.

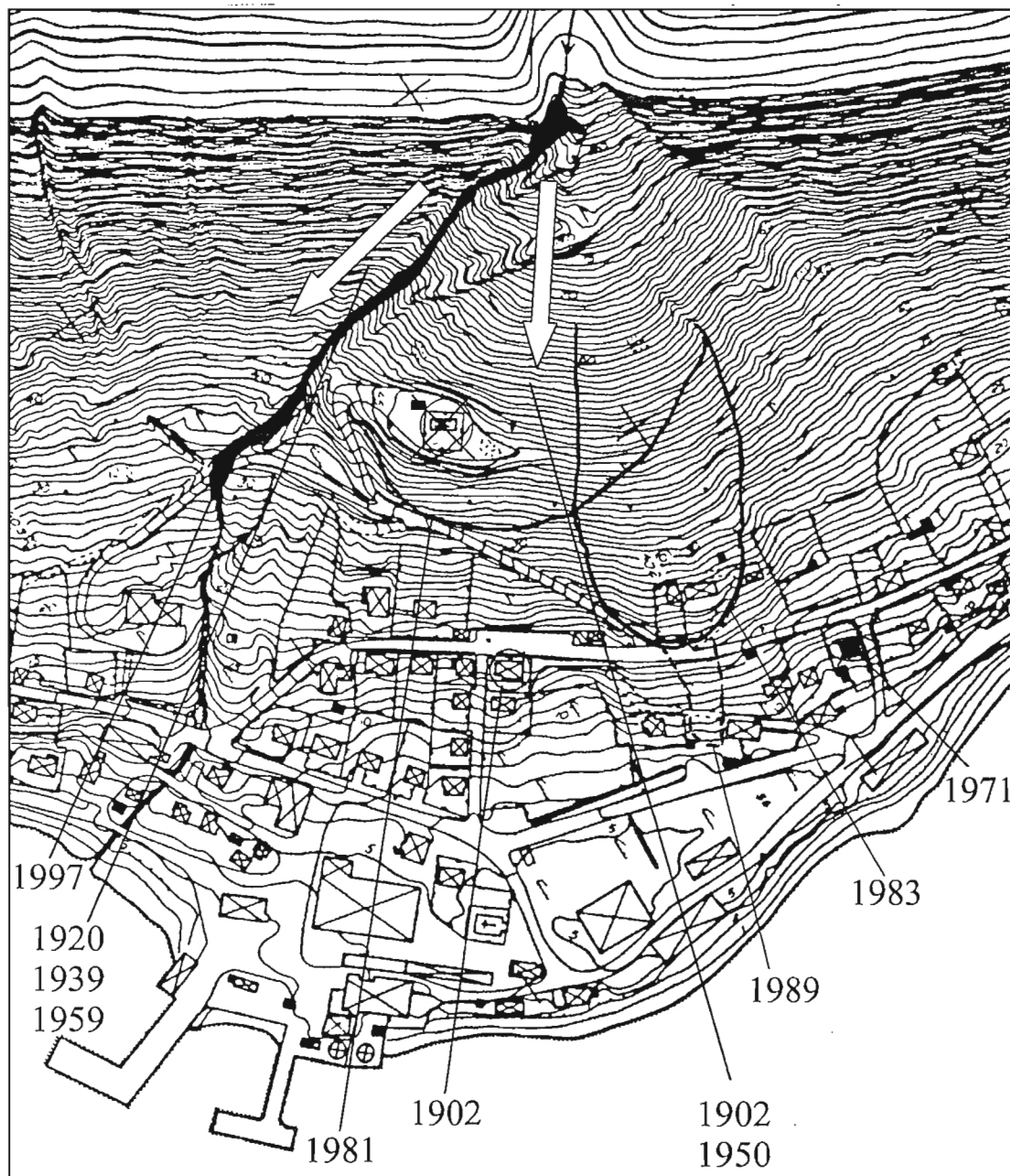
Hlíðin fyrir innan Gilsbakkagil ber merki um aurskriðuvirkni og er hún alsett vatns- og skriðurásam, en minna er um stórgrýti í hlíðinni þar en norðan Búðargils.

Annáll snjóflóða og skriðufalla á Bíldudal 1902 til 1998

Búðargil, 15. janúar 1902. Mynd 5

„Þann 15. janúar um nóttina í ofsarigningu kom skriðuhlaup niður úr gili fyrir ofan kaupúnið Bíldudal í Arnarfirði. Frá þessu segir svo: „Varð fyrir því hús nýbyggt, og hratt hlaupið því af grundvelli nær til hálf. Ekki sakaði neinn mann, og var þó höggvið nærri. Inn í húsið fór skriðan aðeins um lítinn glugga á miðju hússins og sprengdi niður úr, en maður, sem svaf inni fyrir slapp út. Kjallarinn fylltist mikið til. Þar var eldhús og matvæli geymd o.fl., og spilltist það allt og eyðilagðist meira og minna, og var það eigendunum illt tjón og óþægilegt, en tilfinnanlegast var þó auðvitað tjónið fyrir þá, sem húsið áttu: Guðmund Lárusson og Kristján Stefánsson.”” (Ólafur Jónsson o.fl. 1992).

Líklegt er að þarna sé um sama flóð að ræða og Halldór G. Jónsson talar um í bréfi sínu frá 1990 (sjá viðauka) að fallið hafi árið 1904. Hann telur það vera snjóflóð og hafa fallið 1904. Nokkru ber á milli í frásögnunum, en margt er þar eins. Á fundi sem haldin var 26. nóvember 1998 á Bíldudal var talið að ártalið 1902 sé rétt (Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998). Frásögnin í bréfi Halldórs er eftirfarandi:

Mynd 5. Útlínur og farvegir ofanflóða úr Búðargili sem greint er frá í texta.

„Búðargil 1904? Snjóflóð. Skekkti hús á grunni, sem stóð ofan vegar þar sem nú stendur Langahlíð 12. Hús þetta var síðan flutt og er nú Langahlíð 26. Stór steinn fór inn í kjallara hússins. Maður, sem bjó í kjallaranum var ekki heima og er það talið honum til lífs, en þetta var seint um kvöld”.

Ólafur Jónsson flokkar þetta flóð ekki með snjóflóðum í riti sínu, en Halldór telur að það hafi verið snjóflóð. Dagsetningin 15. janúar bendir sterklega til að einhver snjór hafi verið í upptökum flóðsins, en um það skal þó ekkert fullyrt. Björn Jóhann telur þetta flóð með í upptalningu sinni á skriðuföllum á Bíldudal.

Heimildir: Ólafur Jónsson o.fl. 1992; Halldór G. Jónsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Búðargil, snemma í júní 1920, líklega þann 6. Mynd 5

Flóð féll úr Búðargili, til sjávar innanvert við Búðargilshrygg. Flóðið var að mestu leyti vatnsflóð. Það skemmdi varning og búslóð í fjörunni sem maður að nafni Sölvi Bjarnarson (Arnarfjarðar-Sölvi) átti. Líklegt þykir að þetta flóð hafi einnig skemmt báta, sem sagt er að hafi skemmt í flóði úr Búðargili snemma á öldinni (Örn Gíslason 1997).

Sagnir eru um að kona nokkur hafi látist þegar flóðið féll, vegna þess hversu henni brá mikið. Hún á að hafa verið heilsulútil og nýbúin að ala barn þann 6. júní.

Heimildir: Halldór G. Jónsson 1990; Örn Gíslason 1997; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

„Milligilin”, 22. desember 1931. Mynd 6

Þann 22. desember féllu 3 aurskriður á Bíldudal og ollu skemmdum á húsum, túnnum og görðum. Fólk flúði úr húsum. Ein skriðan féll að húsínu sem nú er Dalbraut 15 (Kaldabakki) og niður með því að innanverðu. Hún hefur því líklega fallið úr ysta „Milligilinu”, Klofagili. Þessi skriða braut glugga og olli skemmdum innanhúss. Önnur skriða, heldur minni, féll þar sem nú stendur Dalbraut 32, líklega úr innsta „Milligilinu”. Þessar skriður féllu báðar í sjó fram. Þriðja skriðan féll fyrir ofan Dalbraut 24 (Lækjarmót), en náði ekki þáverandi byggð. Talið er að hún hafi staðnæmst á Dalbraut. Sú skriða hefur líklega fallið úr mið-„Milligilinu”, Merkgili.

Heimildir: Veðráttan; Ólafur Jónsson o.fl. 1992; Dagblöð; Björn Jóhann Björnsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Hlíðin fyrir utan Búðargil, maí 1937

Snemma í maí 1937 féll aurskriða á húsíð Jaðar, sem liggur við Lönguhlíð 43. Skriðan olli ekki teljandi tjóni.

Heimildir: Halldór G. Jónsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

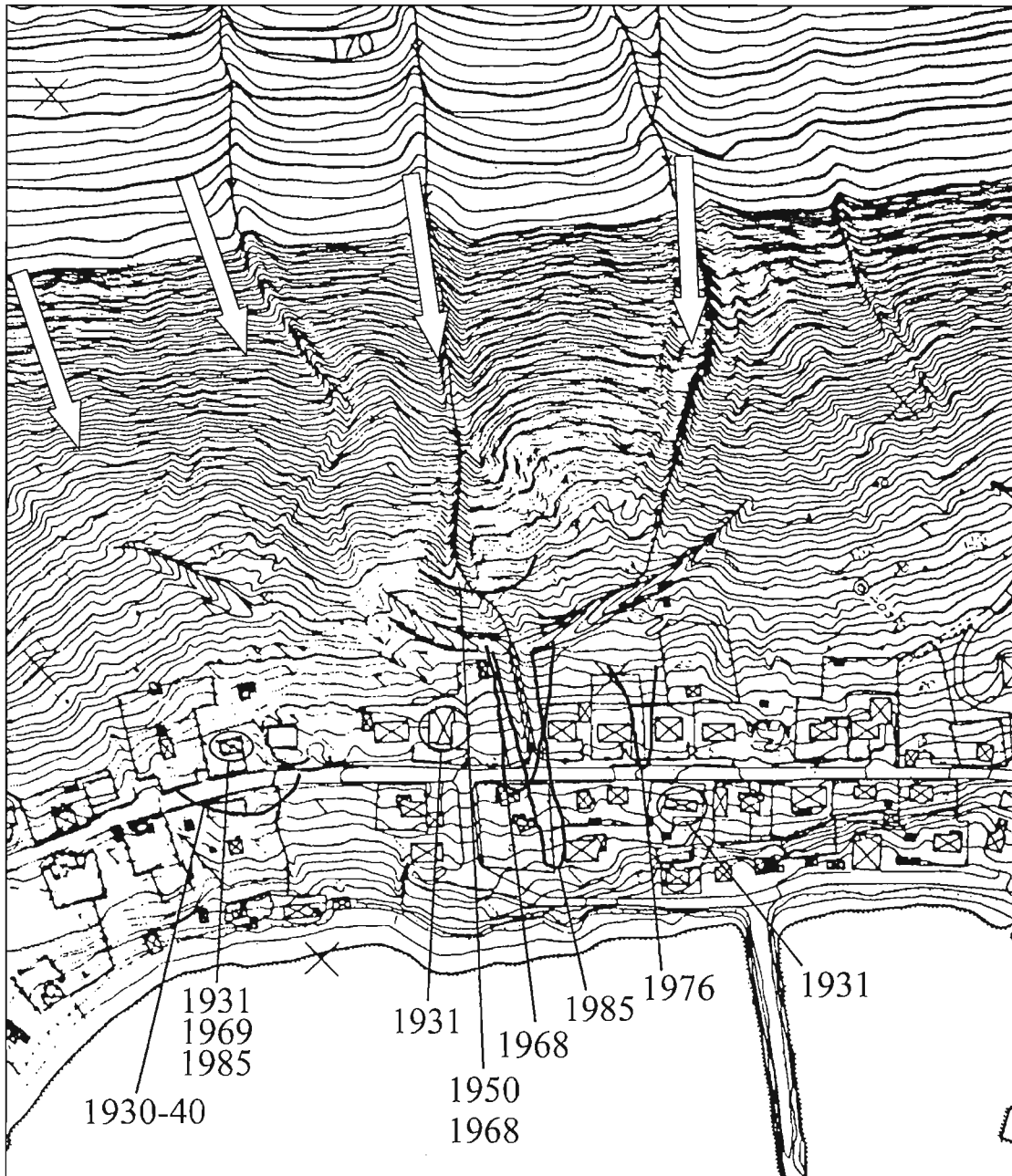
Innsta „Milligilið”, á fjórða áratug aldarinnar. Mynd 6

Lítill skriða, líklega aurskriða féll á óbyggt svæði, þar sem nú standa húsin Dalbraut 30 og 32. Hún olli ekki tjóni. Skriðan er talin hafa fallið einhvern tíma á 4. áratugnum, en ártal er ekki þekkt. Skriðan féll úr sama farvegi og skriðan úr innsta „Milligilinu” árið 1931. Hún náði niður fyrir veg.

Heimild: Halldór G. Jónsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Búðargil, skömmu eftir 6. febrúar 1939. Mynd 5

Krapaflóð úr Búðargili féll niður aðalfarveginn, sunnan megin á keilunni rétt utan við skólahúsið. Flóðið féll í sjó fram. Jens Hermannsson, skólastjóri, lenti í flóðinu og barst út í sjó, en var bjargað.

Mynd 6. Útlínur og farvegir ofanflóða úr „Milligiljum” sem greint er frá í texta.

Heimildir: Örn Gíslason 1997; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

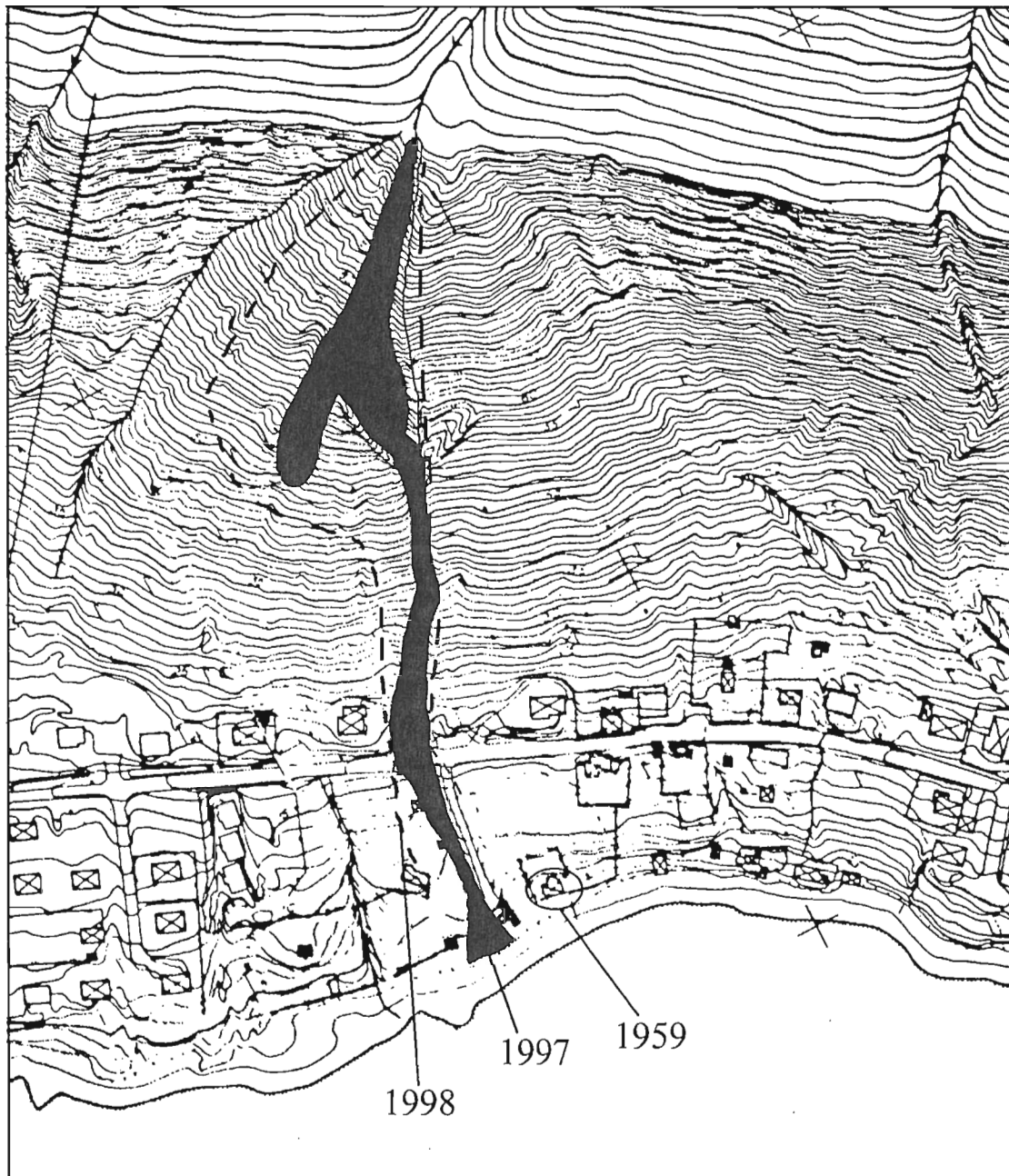
Búðargil, á útmánuðum 1950. Mynd 5

Vatnsflóð féll úr Búðargili í leysingum. Það olli ekki tjóni.

Heimild: Halldór G. Jónsson 1990.

Merkigil, á útmánuðum 1950. Mynd 6

Skriða féll úr mið-„Milligilinu”. Hún náði ekki byggð.

Mynd 7. Útlínur og farvegir ofanflóða úr Gilsbakkagili sem greint er frá í texta.

Heimild: Halldór G. Jónsson 1990.

Búðargil 17. febrúar 1959. Mynd 5

Um klukkan fjögur síðdegis þann 17. febrúar, hljóp mikið vatn og aurhlaup úr Búðargili og olli það nokkru eignartjóni.

Flóðið var geysimikið, breidd þess þegar það braust fram úr gilkaftinum var talin 80-100 m. Flóðið klofnaði á aurkeilunni neðan gilsins, en spennistöð á miðjum hryggnum slapp. Flæddi síðan aur og vatn niður í gegnum þorpið og skildi víða eftir sig allt að hnédjúpt lag af aur, en náði að lokum í sjó fram og litaði allan voginn.

Á leið sinni um þorpið náði vatnselgurinn að ryðja sér leið inn í 4 hús. Þau voru: læknabústaðurinn, kennarabústaðurinn, íbúðarhúsið Þórshamar og frystihúsið (mynd 8). Þá varð töluvert tjón á ræktuðum lóðum vegna aurs.

Veður: Sjá lýsingu á flóði úr Gilsbakkagili sama dag.

Heimildir: Ólafur Jónsson o.fl. 1992; Dagblöð.

Gilsbakkagil 17. febrúar 1959. Mynd 7

Flóð féll einnig þann 17. febrúar úr Gilsbakkagili. Það rann yfir nærliggjandi tún, auk þess sem það flæddi inn í íbúðarhúsið Sælund. Flóðið var álíka stórt og það sem kom úr Búðargili.

Veður:

Heimildamaður Tímans á Bíldudal getur þess í Tímanum 19. febrúar 1959 hvernig veðrið hafi verið dagana fyrir flóðið: „Hér hefur að undanfögnu geisad látlaust vestan og suðvestan stórviðri með regni og hríð til skiptis tvisvar eða oftár á sólarhring. Í fyrradag snjóaði talsvert, en í gær brá til stórfelldrar rigningar og gerði asahláku.“ Í Veðráttunni er veðri í febrúar 1959 lýst svo: „Þann 14. fór djúp og mjög kröpp lægð norðaustur yfir austanvert landið og olli hún vestan stórviðri með snjókomu um allt land þann 14. og 15. Næstu daga fram til þess 19. fóru lægðir norðaustur Grænlandshaf, var hvasst af suðri og suðvestri þann 16. og 17. og víða ofsarok þann 18. og rigning eða snjócoma nema norðaustanlands. Þessa daga var hiti frá 1° undir meðallagi að 4° yfir því.“

Úrkoma og snjódýpt á næstu veðurstöðvum dagana fyrir flóðið:

Dags.	Kvígindisdalur			Þórustaðir			Suðureyri		
	Úrk.	Teg.	Snjód.	Úrk.	Teg.	Snjód.	Úrk.	Teg.	Snjód.
12.	15,8	Sn	-	0,5	Sl	0	0,8	Sn	10
13.	14,0	Sn	-	7,4	R/Sl	0	4,4	R/Sn	10
14.	2,3	Sn	-	4,6	Sn	2	5,7	Sn	10
15.	19,9	Sn	-	28,0	Sn/R	6	18,2	Sn/R	10
16.	13,0	Sn	10	9,3	Sn	10	9,1	Sl/Sn	20
17.	44,1	Sn	14	9,0	Sl	10	2,7	Sn	20
18.			-			4			20

Dagana fyrir flóðið er hitinn frá 1° niður í - 4°, en þann 17. er hitinn:

Staður	kl. 8.00	kl. 11.00	kl. 14.00	kl. 17.00
Kvígindisdalur	0,8°C	5,2°C	-	7,8°C
Þórustaðir	4,4°C	-	6,8°C	-
Suðureyri	-0,6°C	-	5,3°C	-

Auðséð er að hlákan þann 17. nær um alla Vestfirði, þó svo að úrkoma sé að mest á þeim sunnanverðum.

Heimildir: Tíminn 19. feb. 1959; Veðráttan, febrúar 1959; Veðurskeytabók frá Kvígindisdal, febrúar 1959; Veðurskýrsla frá Suðureyri, febrúar 1959; Veðurskýrsla frá Þórustöðum, febrúar 1959; Ólafur Jónsson o.fl.1992.

„Milligilin”, 24. ágúst 1968. Mynd 6

Aurskriða féll hinn 24. ágúst og rann á milli Dalbrautar 20 og 24. Hún skildi eftir sig 20 m breitt og 1 m þykkt aurlag á Dalbraut. Þessi skriða féll líklega úr ysta „Milligilinu”, Klofagili (Kaldabakkaskriða). Hún beygði á garði neðan gilsins og lenti á húsnum neðan Merkgigils sem er næsta gil innan Klofagils. Önnur skriða féll á sama tíma en náði ekki niður í byggð. Hún féll líklega úr Merkgigili. Fleiri skriður féllu úr Bíldudalsfjalli þetta sumar, en engin þeirra náði niður í byggð.

Heimildir: Ólafur Jónsson o.fl. 1992; Dagblöð; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Utan við Gilsbakkagil, 12. - 13. mars 1969. Mynd 6

Að kvöldi 12. mars, um kl. 23, skall á afspyrnuveður á Bíldudal. Af því hlutust miklar leysingar og flóð, og tók að flæða inn í nokkur hús. Milli kl. 01 og 02 um nóttina féll snjóflóð og lenti það á íbúðarhúsinu að Dalbraut 32 (sem nefnist Saurbær). Talið er að flóðið hafi fallið úr hlíðinni milli Gilsbakkagils og innsta „Milligilsins”. Flóðið fór inn um eldhúsglugga á neðri hæð, og þaðan inn í tvö önnur herbergi. Fólk var í íbúðinni þegar flóðið féll, en engan sakaði. Hins vegar var innbú talið ónýtt eftir flóðið. Í kjölfar flóðsins féllu tvær snjóspýjur til viðbótar. Skemmdir urðu í kjallara félagsheimilisins í þorpinu og vatn flæddi inn í kjallara íbúðarhúsa.

Veður:

Þann 8. gekk vindur til norðausturs og birti til sunnanlands, en á Norðurlandi snjóaði með köflum. Lægð var fyrir suðvestan landið og var vindátt austlæg eða norð-austlæg. Lítil eða engin úrkoma var dagana 9. og 10. nema syðst á landinu.

Þann 11. fór að gæta enn frekar áhrifa lægðarinnar suðvestur í hafi. Vindur var suðaustlægur og fór hlýnandi. Hiti var 1° undir meðallagi í Reykjavík, en á Norður- og Austurlandi var hann enn 10° - 12° lægri en í meðalári. Næstu fimm daga var hiti 1,5-5°C fyrir ofan meðallag og var sá 15. hlýjasti dagur mánaðarins.

Þann 12. lá lægðardrag fyrir vestan land, vindur var suðvestlægur eða suðlægur og rigning á Suður- og Vesturlandi.

Í Kvígingisdal var mjög kalt frá 5. mars og var frost undir -15°C ekki óal-gengt. Dagana 5. og 7. var snjókomu (15,5 og 10,8 mm) en eftir það var úrkomulaust fram til þess 12. Þann 12. er komin frostleysa og klukkan 24 er hitinn 3,2°C. Þá um daginn mældist úrkoma 3,1 mm, en frá kl. 18 þess 12. til klukkan 09 þess 13. mældist úrkoman um 83,6 mm. Frá þeim 7. er snjódýpt stöðug í 8 cm, en á milli þess 12. og 13. hvarf snjórinn.

Svipaða sögu er að segja frá Þórustöðum. Þar var mjög kalt og úrkomulaust dagana fyrir flóðið, en þann 12. tekur að hlýna og kl. 21 er hitinn komin í 4°C og 5,5°C kl. 09 að morgni þess 13. Jafnframt þessum hlýindum var talsverð úrkoma. Fyrst voru slydduél en breyttist síðan í rigningu. Sólahringsúrkoman að morgni þess 13. reyndist vera um 73,8 mm.

Heimildir: Morgunblaðið, 14. mars 1969; Snjóflóðaannáll 1958–1971; Ólafur Jónsson o.fl. 1992; Veðráttan, mars 1969; Veðurbók frá Þórustöðum, mars 1969; Veðurskeyta-bók frá Kvígingisdal, mars 1969; Örn Gíslason 1997; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Búðargil, 30. desember 1971. Mynd 5

Hinn 30. desember féll grjót úr Bíldudalsfjalli og endaði í rúmi húseigenda að Lönguhlíð 20.

Heimildir: Halldór G. Jónsson 1990; Dagblöð.

„Milligilin”, 19. nóvember 1976. Mynd 6

Hinn 19. nóvember féllu tvær aurskriður á Bíldudal. Þessar skriður virðast hafa komið úr ysta „Milligilinu”, Klofagili, sem er næst innan við Búðargil. Stærri skriðan fór niður á milli húsanna nr. 16 og 18 við Dalbraut.

Heimildir: Veðráttan; Dagblöð; Halldór G. Jónsson 1990.

Búðargil, 26. janúar 1981, um kvöldið. Mynd 5

Snjóflóð féll úr Búðargili þann 26. janúar og fór í gegnum aðveitustöð Orku-bús Vestfjarða, sem stendur á aurkeilunni neðan gilsins. Flóðið olli tjóni á stöðinni, felldi meðal annars niður spennu, og varð Bíldudalur rafmagnslaus um tíma.

Þykkt flóðsins við spennistöðina var um 3 metrar. Flóðið rann áfram eftir að það lenti á aðveitustöðinni og stöðvaðist rétt ofan við girðingu við efsta húsið í þorp-inu.

Veður:

Þann 20. fóru hitaskil norðaustur yfir landið. Hiti fór yfir frostmark og var síðan frostlaust á láglendi næstu 2 daga. Þessa þrjá daga var vindátt milli suðausturs og vesturs, víða hvasst og talsverð úrkoma nema norðaustantil á landinu.

Lægð kom upp að suðausturströndinni þann 23. og olli norðaustan og norðan hvassviðri. Hiti fór niður fyrir frostmark og víða snjóaði. Hæðarhryggur var yfir landinu næstu tvo daga, vind lægði, en frost færðist í aukana.

Asahláka var um allt land þann 26. og 27. og komst hiti í 17°C á Dalatanga. Fyrri daginn hvessti fyrst af suðaustri við suðvestanvert land. Úrkoma var víða mjög mikil (Veðráttan, janúar 1981)

Frá 20. til þess 23. var frostlaust í Kvígingisdal, lítilsháttar úrkoma, nema aðfaranótt þess 22. en þá rigndi 23,2 mm. Frá þeim 23. kólnaði og tók jafnframt fyrir úrkomuna, en frostið varð mest 12,5°C. Að morgni þess 26. var komin hláka og jafnframt fór að rigna. Milli kl 9 og 18 rigndi 30,8 mm og 10,8 mm frá kl. 18 til 09 að morgni 23 janúar.

Frá Þórustöðum er svipaða sögu að segja. Eftir nokkurra daga frost, hlýnaði þann 26. og frá kl. 09 til kl. 09 þann 27. rigndi 43,9 mm.

Heimildir: Hafliði Helgi Jónsson, 1983; Veðráttan, jan. 1981; Veðurbók frá Þórustöðum, jan. 1981; Veðurskeytabók frá Kvígingisdal, jan. 1981; Vísir, 27. jan. 1981.

Búðargil, 22. janúar 1983, rétt eftir hádegi. Mynd 5

Þann 22. janúar 1983 gekk snjóflóðahrina yfir sunnanverða Vestfirði, í kjölfar mikils rigninga- og leysingaveðurs. Alvarlegast varð tjónið á Patreksfirði, þar sem fjórar manneskjur létust í flóðum af völdum veðursins.

Á Bíldudal féll mikið snjóflóð úr Búðargili rétt fyrir hádegi, og olli það nokkru tjóni. Lenti flóðið á 2 fjárhúsum og gömlu trésmíðaverkstæði. Í fjárhúsunum voru 50 kindur, og drápust 33 þeirra. Þá tók flóðið 4 raflínustaura. Flóðið náði niður undir efstu íbúðarhúsin, og má nefna að brak stöðvaðist innan við 10 m frá húsunum.

Á leið sinni fór flóðið yfir varnargarð, eða réttara sagt í gegnum hann, því flóðið rauf skarð í garðinn og bar hluta hans með sér nokkra tugi metra. Garðurinn mun þó hafa splundrað flóðinu nokkuð og dregið úr krafti þess.

Hafliði H. Jónsson og Helgi Björnsson skoðuðu ummerki eftir flóðið hinn 27. janúar. Þeir töldu að flóðið farið af stað sem fleki og mátti sjá brotalínu í um það bil 200 m hæð, það er um 50 m fyrir ofan gilkaftinn, þar sem flekinn hafði brotnað frá. Þykkt tungunnar var allt að 3 m.

Athyglisverð er lýsing eins sjónarvottisins, Jóns Halldórssonar, af snjóflóðinu. Hann lýsir í viðtali við blaðamann Morgunblaðsins þegar flóðið lenti á fjárhúsunum. „Það vakti athygli mína, að þak þeyttist af öðru fjárhúsinu, þegar snjóflóðið átti enn eftir nokkra metra að húsunum, svo mikill var loftþrýstingurinn.“ (Mbl. 25. janúar 1983). Sjónarvottar, sem vitni urðu að flóðinu, nefna það hafi verið eins og brotsjór á að horfa þegar það braut á garðinum sem ýtt hafði verið upp efst á aurkeilunni neðan gilkaftsins (Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998).

Veður:

Um þetta leyti var snjór mikill á Vestfjörðum og var snjódýpt í Kvígindisdal á bilinu 40 - 60 cm frá 4. fyrsta. Þann 21. nálguðust hlý skil landið og gengu yfir Vestfirði að morgni þess 22. Þessum skilum fylgdi fyrst snjókoma, en síðan mikil rigning. Hitinn náði allt að 8°C á láglandi. Nákvæmari veðurlýsing er í skýrslu Hafliða H. Jónssonar og Helga Björnssonar (1983).

Heimildir: Morgunblaðið 23. og 25. janúar 1983; Hafliði H. Jónsson og Helgi Björnsson 1983; Hafliði Helgi Jónsson, 1984; Halldór G. Jónsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

„Milligilin”, 22. október 1985. Mynd 6

Hinn 22. október féllu fimm aurskriður úr Bíldudalsfjalli. Ekki er vitað um staðsetningu á nema tveimur skriðanna. Önnur þeirra féll á milli húsanna nr. 20 og 22 við Dalbraut, síðan yfir götuna og á milli húsanna nr. 19 og 21 við Dalbraut. Hin skriðan féll úr innsta „Milligilinu”, ofan Dalbrautar 32, úr sama skriðufari og féll úr 1931 og ótímasett skriða á fjórða áratug aldarinnar.

Heimildir: Veðráttan; Dagblöð; Halldór G. Jónsson 1990; Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson 1998.

Búðargil, febrúar 1989. Mynd 5

Snjóflóð féll niður Búðargil og fór sömu leið og flóðið 1983. Þetta flóð fór lengra og féll niður á milli húsanna nr. 17 (Valhöll) og 19 (Glaumbær) við Tjarnarbraut, en olli ekki tjóni. Þetta flóð er eina kunna dæmið um þurrt snjóflóð úr hlíðinni ofan Bíldudals.

Heimild: Halldór G. Jónsson 1990.

Búðargil, 28. janúar 1997. Mynd 5

Krapaflóð féll úr Búðargili um klukkan 20. Meginhluti krapans féll niður aðal-
farveginn á sunnanverðri keilunni. Talsverður krapa flæddi yfir garðinn í mynni gils-
ins en stærsti hlutinn fylgdi farveginum til suðurs. Meginhluti flóðsins stöðvaðist í
ræsi um 75 m fyrir ofan skólabygginguna en aurblandaður vatnselgur flæddi áfram
niður í þorpið.

Veður:

Veðurfarslegur aðdragandi flóðanna var með þeim hætti að dagana á undan,
þann 25. og 26. janúar, var hvöss SV átt með snjókomu á Vestfjörðum, en lítinn snjó
festi á þeim sunnanverðum. Hitastig hélst fyrir neðan frostmark, en þann 27. tók að
hlýna talsvert. Þann 28. hlýnaði meira og var hitinn milli +5 og +6 °C á láglandi og
úrkoma jókst einnig til mikilla muna. Úrkoma á Patreksfirði mældist um 20 mm, frá
klukkan 9:20 til 22:00 þann 28. janúar, en talið var að enn meiri úrkoma hafi verið á
Bíldudal.

Heimild: Þorsteinn Sæmundsson 1997.

Gilsbakkagil, 28. janúar 1997. Mynd 7

Tvö krapaflóð féllu úr Gilsbakkagili. Fyrra flóðið sem féll um klukkan 21:45,
var mun stærra. Talsverður krapa flæddi út á syðri hluta aurkeilunnar, en meginhlutinn
fylgdi farvegi beint niður aurkeiluna. Flóðið stöðvaðist á ræsi sem liggur undir Dal-
braut og hrannaðist þar upp. Þar flæddi það inn í skúr sem liggur sunnan megin við
farveginn og olli skemmdum á innbúi. Nokkur krapa flæddi yfir veginn. Um 1200 m³
af krapa voru hreinsaðir af veginum og fyrir neðan hann. Aurblandað vatn flæddi
áfram niður til sjávar. Annað minna flóð féll í sama farvegi um klukkan 22:00.

Veður: Sjá lýsingu á flóði úr Búðargili sama dag hér að framan.

Heimild: Þorsteinn Sæmundsson 1997.

Gilsbakkagil, 14. mars 1998. Mynd 7

Tvö krapaflóð féllu úr Gilsbakkagili þann 14. mars. Fyrra flóði féll um klukk-
an 01:50 og það síðara um klukkan 03:21. Í fyrra flóðinu, sem stöðvaðist að mestu á
ræsinu undir Dalbraut, flæddi vatn inn í kjallara hússins Gilsbakka (Dalbraut 43) en
olli ekki miklu tjóni. Gaflinn á bílskúr við Dalbraut 46 brotnaði og krapa flæddi inn.
Krapa flæddi inn í þennan sama skúr í janúar 1997. Seinna flóðið var mun minna og
olli ekki tjóni.

Veður:

Líkt og í janúar 1997 var talið að snjór væri almennt það lítill á sunnanverðum
Vestfjörðum að ekki væri ástæða til að óttast hláku sem spáð var eftir nokkurn frosta-
kafla.

Samkvæmt veðurathugunarstöðinni á Patreksfirði var úrkoma vikuna á undan
flóðunum lítil. Þann 8. mældist úrkoman um 4 mm og féll hún sem snjór í um 5 til 10
m/s suðvestan vindi. Frá 9. til 12. bætti lítið við úrkomu, vindátt var breytileg og hiti
var neðan frostmarks. Um morguninn þann 11. tók að hlýna og var hiti komin í um +2

til +3 °C síðla sama dags. Þann 12. jókst hitinn jafnt og þétt og þann 13. var um +5 til +6 °C hiti. Úrkomulaust var þann 12. en um miðjan dag þann 13. hófst úrkoma og frá um klukkan 14:00 til miðnættis féllu um 18 mm sem regn. Vindátt var breytileg en síðla hluta dagsins var vindur suðvestanstæður. Vindhraði var um 2 til 4 m/s (2 til 3 vindstig) yfir daginn en er líða tók á jókst vindur upp í um 6 til 8 m/s (um 5 vindstig). Gera má ráð fyrir að úrkoma hafi verið nokkru meiri á Bíldudal og töldu menn að svo væri, en engin úrkomumæling fór fram á Bíldudal. Veðurgögn frá Hálfðán benda til svípaðra hitabreytinga og komu fram á Patreksfirði og þann 13. var hiti kominn í um +3 til +4°C. Vindátt var sunnanstæð og vindhraði 20 til 26 m/s (9 til 10 vindstig). Þegar vindur er þetta mikill og hlýr þá á sér stað ör leysing.

Heimild: Þorsteinn Sæmundsson og Sigurður Kiernan 1998.

Utan Búðargils, 22. febrúar 1999

Hinn 22. febrúar féll snjóflóð niður á veg 100-200 m utan við kaupúnið. Upptök flóðsins voru einungis 20-30 ofan vegarins.

Heimild: Jón Þórðarson, Jón Rúnar Gunnarsson.

Búðargil og „Milligilin”, að kvöldi 23. febrúar 1999

Að kvöldi 23. febrúar féllu nokkrar litlar votar spýjur úr neðanverðri hlíðinni ofan Bíldudals. Ein féll úr hlíðinni um 50 m utan Búðargils, önnur úr Búðargili, nokkrar úr „Milligiljunum” og ein úr hlíðinni um 50 m utan Gilsbakkagils.

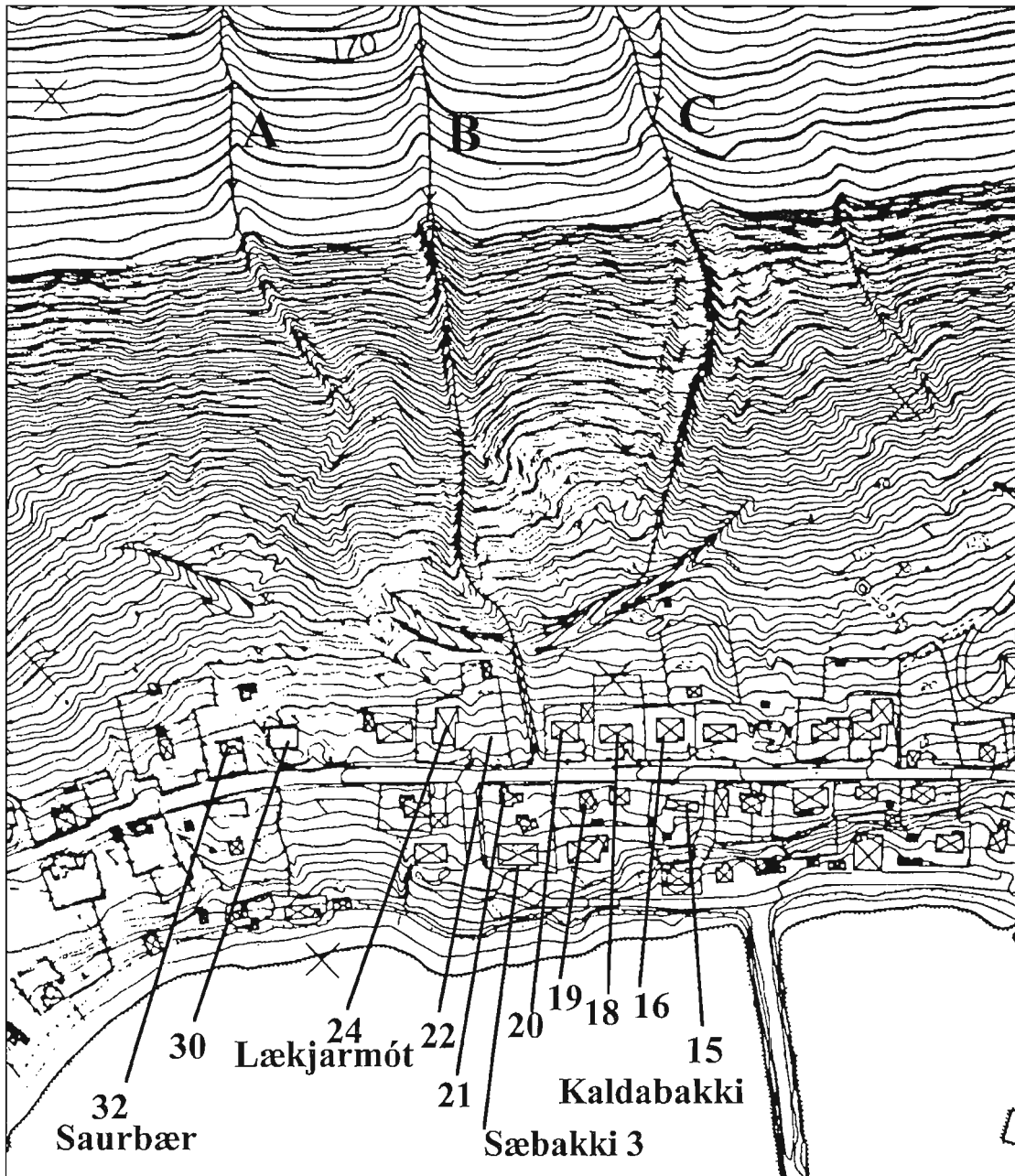
Heimild: Jónas Sigurðsson, Jón Rúnar Gunnarsson.

Staðsetning bygginga

Þeim, sem ekki eru staðkunnugir, getur veist erfitt að staðsetja flóð eftir lýsingum þar sem minnst er á götur eða hús, sem jafnvel eru ekki lengur á sama stað og þegar flóðin féllu eða ekki lengur til. Hér á eftir eru þrjú kort sem merkt hafa verið inn á götur, húsnúmer og nöfn einstakra húsa sem nefnd eru í textanum (myndir 8, 9 og 10).

Mynd 8. Staðsetning bygginga fyrir neðan Búðargil á Bíldudal. A. Barnaskóli, B. Spennistöð, C. Þórshamar / Langahlíð 10 til vinstri og Ásgarður / Langahlíð 12 til hægri, D. Fjárhús, E. Valhöll / Tjarnargata 17, F. Glaumbær / Tjarnargata 19, G. Langahlíð 20 (Ás), H. Rækjuver (Strandgata), I. Frystihús (Strandgata), J. Barnaheimili (Tjarnarbrekka), K. Sveitaskrifstofur (Hafnarbraut 2), L. Félagsheimili (Tjarnarbraut 4), M. Kennarabústaður (Tjarnarbraut 3) og N. Læknabústaður (Tjarnarbraut 5).

Mynd 9. Staðsetning bygginga og húsnúmer húsa við Dalbraut fyrir neðan „Milligilin” á Bildudal. A. Innsta „Milligilið”, B. Merkgil og C. Klofagil.

Mynd 10. Staðsetning húsa fyrir neðan Gilsbakkagil. A. Sælundur, B. Gilsbakki og C. Dalbraut 46 (bílskúr stendur nærri læknum).

Þakkarorð

Við viljum þakka eftirtöldum aðilum fyrir aðstoð við upplýsingasöfnun. Jóni Rúnari Gunnarssyni, snjóeftirlitsmanni fyrir margvíslega aðstoð og liðlegheit. Halldóri G. Jónssyni, Erni Gíslasyni og Gunnari Valdimarssyni fyrir mikilvægar upplýsingar um ofanflóðasögu Bíldudals. Einnig viljum við þakka Jónasi Sigurðssyni og Skúla Berg snjóeftirlitsmönnum á Patreksfirði veitta aðstoð.

Heimildir

- Árni Magnússon og Páll Vídalín 1938. *Jarðabók, XII bindi*. Kaupmannahöfn, 425 bls.
- Björn Jóhann Björnsson. 1990. *Bíldudalur, Skriðuföll og skriðuvarnir*. Reykjavík, Jarð- og verkfræðistofan Stuðull.
- Haflíði Helgi Jónsson. 1983. Snjóflóð á Íslandi veturinn 1980-81. *Jökull*, 33, 149-152.
- Haflíði Helgi Jónsson. 1984. Snjóflóð á Íslandi veturinn 1982-83. *Jökull*, 34, 159-164.
- Haflíði H. Jónsson og Helgi Björnsson. 1983. *Skýrsla um ferð til Patreksfjarðar og Bíldudals vegna snjóflóðanna 22. janúar 1983*. Reykjavík, Almanna- og ríkisins.
- Halldór G. Jónsson, Örn Gíslason og Gunnar Valdimarsson. 1998. Munnlegar upplýsingar sem fram komu á fundi um ofanflóðasögu Bíldudals sem haldinn var þann 26. nóvember 1998.
- Ólafur Jónsson, Sigurjón Rist og Jóhannes Sigvaldason. 1992. *Skriðuföll og snjóflóð*. Reykjavík, Bókaútgáfan Skjaldborg.
- Þorsteinn Sæmundsson. 1997. *Krapaflóðin á Bíldudal 28. janúar 1997*. Veðurstofa Íslands, VÍ-G97028-ÚR23.
- Þorsteinn Sæmundsson og Sigurður Kiernan. 1998. *Krapaflóð úr Gilsbakkagili á Bíldudal þann 14. mars 1998*. Veðurstofa Íslands, VÍ-G98021-ÚR17.
- Örn Gíslason. 1997. Munnlegar upplýsingar sem fram komu á fundi um rýmingar-áætlun fyrir Bíldudal sem haldinn var þann 24. janúar 1997.

Viðauki 1

Bréf Halldórs G. Jónssonar
frá Bíldudal

SNJÓFLÓÐ OG SKRÍÐUFÖLL Á BÍLDUDAL FRÁ SÍÐUSTU ALDAMÓTUM

Búðargil 1904? Snjóflóð. Skekkti hús á grunni, sem stóð ofan vegar þar sem nú stendur Langahlíð 12.

Hús þetta síðan flutt og er nú Langahlíð 26. Stór steinn fór inn í kjallara hússins. Maður, sem bjó í kjallaranum var ekki heima og er það talið honum til lífs, en þetta var seint um kvöld.

1920. Snemma í júlí. Aðallega vatnsflóð. Féll til sjávar innanvert við Búðargilshrygg. Olli ekki tjóni að öðru en að búslóð sem stóð í fjörunni skemmdist eitthvað. En talið var að konu, sem nýlega hafði alið barn - 6. júní - hafi brugðið svo við drunur þær sem fylgdu að hún hafi beðið bana af.

1950 eða eitthvað síðar. Vatnsflóð í leysingu á útmánuðum. Olli ekki tjóni.

1960 eða '61. Vatnsflóð. Féll niður hrygginn utanverðan, gekk inn í kjallara í húsum og inn í Rækjuver.

1983. Seint í janúar. Snjóflóð. Tók af fjárhús og hlöðu sem stóðu ofan vegar upp af Tjarnargötu 17. Flóði reyndar ögn niður fyrir götuna en stöðvaðist að mestu á húsunum. Nokkrar kindur fórust.

1989. Í febrúar. Snjóflóð. Fór sömu leið niður hrygginn og næðu niður á milli húsanna Tjarnarbraut 17 og 19. Olli ekki tjóni.

1972. Janúar. Steinkast. Úr kinn utan við gilið. Fór inn í húsið Langahlíð 20. Er steinninn þar enn í kjallaranum. Manni, sem býr í húsinu varð það til bjargar að hann var ekki genginn til náða, en steinninn sem mun vera nokkur hundruð kílóa þungur staðnæmdist í rúmi hans og mölbraut það. Þá ekki til nein tæki til að brjóta steininn og það til ráða tekið að hleypa honum niður um gólfið.

Nokkrir steinar - litlir - hafa fallið úr fjallinu ofan við ysta hús þorpsins Lönguhlíð 41 [mun eiga að vera Langahlíð 43]. Hafa farið sitt hvoru megin við húsið og valdið skemmdum á girðingum en ekki hitt húsið utan ein smávala.

1937. Snemma í apríl féll aurskriða á áður nefnt hús. Olli ekki teljandi tjóni.

NÆSTA GIL INNAN VIÐ BÚÐARGIL

1931 eða '32. Aurskriða. Féll að húsi nú Dalbraut 15 og niður með því að innanverðu. Braut glugga og olli skemmdum innanhúss.

1976. Nóv. Hljóp gilið aftur og nú á milli húsanna Dalbraut 16 og 18. Olli skemmdum á girðingum og trjágróðri.

1985. Sept. Vatns og aurflóð úr sama gili. Féll milli húsanna Dalbraut 20 og 22 eftir farvegi og yfir götuna á milli húsanna Dalbraut 19 og 21. Flóði að húsi í byggingu við Sæbakka 3. Olli ekki verulegu tjóni.

NÆSTA GIL INNAR

1950 eða þar um bil. Skriða náði ekki byggð, en einhvern tímann á fjórða áratugnum féll úr sama gili aurskriða - lítil - niður á þá óbyggt svæði þar sem nú standa húsinn Dalbraut 30 og 32. Féll að skepnuhúsum en olli ekki tjóni.

Bíldudalur 18. jan. 1990
Halldór G. Jónsson